

Aan:
De Minister van Financiën
De heer mr. W.B. Hoekstra
Postbus 20201
2500 EE Den Haag

Uw kenmerk: **Uw brief van:** **Ons kenmerk:** **Raalte, 16 oktober 2019**
23-2019
Twee bijlagen

Onderwerp:

Maatschappelijke gevolgen van de financiële situatie Overijsselse gemeenten & oplossingsrichting voor de korte en lange termijn

Geachte mijnheer Hoekstra,

Het politieke debat in de Staten-Generaal over de ambities voor Nederland in 2020, en verder vertaald in Miljoenennota en de begrotingen van de Ministeries voor 2020, is in volle gang. Deze politieke discussies worden ook op lokaal niveau gevoerd. Echter, veelvuldig gaat de discussie niet over de ambities voor 2020, maar over diepgaande bezuinigingsoperaties.

U bent bekend met de worsteling van gemeenten om sluitende begrotingen te presenteren. Ja; het gros van de gemeenten is in staat om een sluitende begroting te presenteren. De andere kant van deze medaille is dat er vaak fors moet worden bezuinigd op maatschappelijke voorzieningen, lokale lasten verzwaaard worden en bijdragen aan de aanpak van nieuwe uitdagingen in de knel komen.

De gemeenten in Nederland, inclusief Overijssel, zijn het roerend eens over de oorzaken: een combinatie van teruglopende uitkeringen uit het gemeentefonds en oplopende uitgaven in het sociaal domein, met name in de jeugdzorg. Collega-gemeenten uit Drenthe en de G40 hebben reeds stevige zorgen en financiële vraagstukken via verschillende wegen onder uw aandacht gebracht.

Het is positief om te constateren dat dit tot enige discussie heeft geleid tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen. Het kan hier alleen niet bij blijven. Het is niet langer een financiële discussie tussen gemeenten en Rijk. Het is een politieke discussie omdat de maatschappelijke gevolgen direct worden gevoeld door inwoners en ondernemers in vijftientig Overijsselse gemeenten en de rest van het land.

In deze brief zoomen we graag wat verder in op een aantal oorzaken, de maatschappelijke gevolgen van de tekorten en doen we ook een concreet voorstel voor een oplossing voor de korte termijn te bespreken tijdens de aankomende begrotingsbehandelingen.

Jeugdzorg

Ook in Overijssel is de overdracht van de jeugdzorg naar de gemeenten met veel inzet en effort opgepakt. Wij waren en blijven van mening dat de uitvoering op dit lokale niveau een goede keuze is. Gemeenten staan dicht bij de doelgroep, weten en voelen wat er leeft, speelt en waar behoeften liggen.

Het is aan ons om in gezamenlijkheid, rekening houdend met de behoeften van de doelgroep waar wij lokaal zicht op hebben, verantwoordelijkheid te nemen om dit effectief en efficiënt te organiseren. Een uitdaging waarbij we onszelf de opdracht geven om zelf ook oplossingen te zoeken voor het sociaal domein.

We zien ook dat alle gemeenten intensief bezig zijn om meer grip en sturing op dit dossier te krijgen. Tegelijk is dit een lastige opgave zoals ook blijkt uit het eerste bericht van de visitatiecommissie financiële houdbaarheid sociaal domein. Naast de aandacht voor inhoudelijke veranderingen, is ook helder uit allerlei onderzoeken, dat de door het Rijk beschikbaar gestelde financiële middelen onvoldoende zijn. Dit betekent in praktijk dat gemeenten uit eigen middelen (hebben) moeten putten om het tekort in dit beleidsonderdeel op te vangen. Dit resulteert in besparingen en bezuinigingen op andere beleidsvelden, het 'opeten van reserves' en het doorvoeren van lastenverhogingen.

Wmo

De Wmo is ook zeer op zijn plaats bij gemeenten, zodat dichtbij onze kwetsbare inwoners maatschappelijke ondersteuning kan worden gegeven. Bij de Wmo is er echter, net als bij de jeugdzorg, sprake van een toename aan kosten voor gemeenten. Deze toename wordt onder andere veroorzaakt door een toenemend beroep op de voorzieningen. Enerzijds vanwege demografische ontwikkelingen en anderzijds door de invoering van het abonnementstarief. Een ander aandachtspunt is dat werkgevers en vakbonden cao's afsluiten waarvoor de rekening bij de gemeenten wordt neergelegd waardoor sprake is van 'anderen bepalen en wij betalen'. Vooruitlopend op een nog af te ronden onderzoek naar de effecten van de invoering van het abonnementstarief doen wij alvast een klemmend beroep op u om ook voor de Wmo, als blijkt dat rijksbijdragen niet parallel lopen aan daadwerkelijke kosten, de gemeenten te voorzien van extra bijdragen.

Maatschappelijke effecten

In de praktijk blijkt, zo is de verwachting van de provinciaal toezichthouder, dat alle vijftientig Overijsselse gemeenten een sluitende begroting zullen aanbieden aan de gemeenteraad. Dat is zoals eerder aangegeven één zijde van de medaille. De andere kant is dat gemeenten forse bezuinigingen moeten doorvoeren op allerlei belangrijke maatschappelijke voorzieningen om de begroting sluitend te krijgen. Deze bezuinigingen doen pijn en zijn goed voelbaar en zichtbaar voor onze inwoners, maatschappelijke instellingen, verenigingen en bedrijven.

Subsidie ontvangende instellingen, verenigingen en organisaties zullen de komende jaren niet per definitie kunnen rekenen op financiële support van onze gemeenten. Ook de zogenaamde opstartsubsidies of aanjaagmiddelen worden door een groot aantal Overijsselse gemeenten geschrapt. Niet omdat het wenselijk is maar uit pure noodzaak met als doel het huishoudboekje op orde te hebben en te houden.

Waar kunt u nog meer aan denken als het gaat over maatschappelijke effecten en pijnlijke maatregelen? Onze inventarisatie levert onder andere het volgende beeld op: het moeten afbouwen van het ondernemersloket dat bijdraagt aan sociaal economische versterking, bezuinigingen op ondersteuning in het huishouden, het sluiten van zwemvoorzieningen, het uitstellen van de nieuwbouw van scholen voor zowel het basis als voortgezet onderwijs, het uitstellen of erger nog afblazen van ruimtelijke projecten die door intensieve participatietrajecten geïnitieerd en gestart zijn, het ontbreken van middelen om de kwaliteit van wegen te garanderen, het schrappen van het fietspadenplan, een streep door de uitbreiding van een museum, bezuinigingen op sport en sportvelden, het sluiten van bibliotheken en noodzakelijk bezuinigingen op het gebied van buurt-, ouderen- en jongerenwerk. Elke sector wordt in meer of mindere mate geraakt.

De bijlage geeft een klein inzichtje in de verdere maatschappelijke effecten als gevolg van het aanbieden van sluitende begrotingen door de Overijsselse gemeenten.

Naast de noodzakelijke bezuinigingen voeren gemeenten eveneens een lokale lastenverzwaring door die direct wordt gevoeld door ondernemers en inwoners. Een inventarisatie onder onze gemeenten maakt duidelijk dat iedere Overijsselse gemeente een OZB-verhoging doorvoert. Eenmalige verhogingen voor 2020 tussen de 2,1 en 25 % zijn realiteit. Tegelijkertijd wordt de OZB meerjarig met 10% en 25 % verhoogd in sommige hard geraakte gemeenten, bijvoorbeeld in Kampen wordt de OZB niet-woningen verhoogd met een extra 34 %.

Derde signaal dat wij met u willen delen is dat gemeenten geen of onvoldoende middelen kunnen alloceren voor hun bijdrage aan grote maatschappelijke opgaven zijnde klimaatadaptatie, energietransformatie en het uitvoeren van de Omgevingswet. Opgaven die voortvloeien onder andere uit het Interbestuurlijk Programma. De gezamenlijke aanpak met Rijk en provincie komt daardoor in gevaar.

Oplossingsrichting korte en lange termijn

Het bestuur van VNG Overijssel erkent dat u, soms ook samen met de landelijke VNG, bezig bent om te zoeken naar oplossingen via diepgaand onderzoek, zoals de lopende onderzoeken voor jeugdzorg, Wmo of herziening van het systeem van het gemeentefonds. Dit zijn welkome onderzoeken die zullen laten zien waar de problemen zich manifesteren. Deze onderzoeken leiden echter niet per direct tot aanpassing en verlichting van de financiële noden. De recente septembercirculaire zal eveneens pas op langere termijn enige verlichting bieden. Om toch de zorgen voor gemeenten op korte termijn te verlichten, waarbij de positieve effecten voelbaar en zichtbaar zijn in 2019 / 2020, doen wij u het volgende voorstel.

Zoals al aangegeven heeft slechts een aantal gemeenten een extra bijdrage ontvangen voor de jeugdzorg over 2016 en 2017. Over 2018 is dat in het geheel niet gebeurd. Tegelijk zien onze gemeenten en onze inwoners dat het Rijk over het jaar 2018 een fors overschot van ca. € 11 miljard op de rijksbegroting heeft geboekt. Bijkomstigheid is dat gemeenten over 2018 te maken kregen met een verlaging van de begrote bijdragen voor het gemeentefonds vanwege achterblijvende rijksuitgaven en dit zal mogelijk wederom gebeuren voor 2019¹.

Het verlagen van het accres met daarbovenop het ten dele compenseren van BTW hebben de financiële problemen van onze gemeenten nog eens extra verscherpt. Ons bestuur stelt daarom voor dat u de gemeenten in Nederland in 2019 een aanvullende bijdrage in het gemeentefonds geeft van € 600 miljoen om ten dele de verlaging van het accres en BTW compensatiefonds op te vangen. Een dergelijke extra bate is uitermate welkom en geeft ons wat lucht totdat er een definitieve oplossing is voor jeugdzorg, Wmo en er sprake is van meer stabiele financiële verhoudingen.

Tot slot

Het bestuur van VNG Overijssel hoopt van harte dat u dit voorstel serieuze aandacht wilt geven om zodoende zeer negatieve maatschappelijke gevolgen in onze gemeenschappen te kunnen voorkomen. De komende tijd zullen wij de financiële ontwikkelingen met betrekking tot het creëren van meer stabiele financiële verhoudingen nauwlettend blijven volgen en daar waar mogelijk en wenselijk in samenwerking met partners aandacht voor blijven vragen. Uitgangspunt voor ons is een toekomstbestendige en financieel gezonde overheid te midden van een krachtige, innovatieve en energieke samenleving. Een streven dat u vast deelt.

Heeft u vragen of opmerkingen dan kunt u contact opnemen met Martijn Dadema, voorzitter van de VNG afdeling Overijssel (☎ 06-435 383 67, martijn.dadema@raalte.nl) of Gerla Struik, ambtelijk secretaris van de VNG afdeling Overijssel (☎ 06-206 347 38, vngoverijssel@raalte.nl).

Met vriendelijke groeten, namens het bestuur van de VNG Overijssel,

Martijn Dadema

Hans Berends

voorzitter

secretaris

¹ Accres 2018/2019:

- Minder accres 2018 en al verrekend in 2018	-€ 194 miljoen
- Minder accres 2018 en verrekend in 2019	-€ 148 miljoen
- Minder accres 2019 (mei en sept. circulaire)	-€ 291 miljoen

BTW 2018

- BTW wel volledig afgedragen door gemeenten maar ten dele gecompenseerd	
- In 2018 minder BTW-compensatie en verrekend in 2018	-€ 169 miljoen
- Over 2018 minder BTW-compensatie en verrekend in 2019	-€ 67 miljoen

Bijlage 1 - inzicht in de maatschappelijke effecten

Deze bijlage geeft u een klein inkijkje in de eerste maatschappelijke effecten als gevolg van het aanbieden van sluitende begrotingen door de Overijsselse gemeenten. Aan alle vijftientig Overijsselse gemeenten zijn de volgende vragen voorgelegd:

1. *Met welk percentage wordt de OZB in uw gemeente verhoogd?*
2. *Welke twee maatschappelijke ingrijpende maatregelen gaat uw gemeente treffen om de begroting op orde te krijgen?*

Uit de verschillende reacties komt het volgende beeld naar voren. Het moeten afbouwen van het ondernemersloket dat bijdraagt aan sociaal economische versterking, bezuinigingen op ondersteuning in het huishouden, extra bezuinigingen op minimapakket, het sluiten van zwemvoorzieningen, het uitstellen van de nieuwbouw van scholen voor zowel het basisonderwijs als het voortgezet onderwijs, het uitstellen of erger nog afblazen van ruimtelijke projecten die door intensieve participatietrajecten geïnitieerd en gestart zijn, het ontbreken van middelen om de kwaliteit van wegen te garanderen, het schrappen van het fietspadenplan, een streep door de uitbreiding van een museum, bezuinigingen op sport en sportvelden, het sluiten van bibliotheken, en noodzakelijke bezuinigingen op het gebied van welzijnsinstellingen, maatschappelijk-, buurt-, ouderen- en jongerenwerk.

In meer dan de helft van de Overijsselse gemeenten is het verlagen van kwaliteitsniveaus in de openbare ruimte aan de orde en wordt wegenonderhoud uitgesteld of versoberd. Er is sprake van aanvullende forse taakstellingen op het fysieke en sociale domein en op cultuur. Ook het kwaliteitsniveau en de modernisering van de dienstverlening staat in verschillende gemeenten onder druk.

Vele projecten worden – nog los van de stikstofproblematiek – uit gefaseerd. Er wordt niet meer geïnvesteerd in recreatie en toerisme en ook de noodzakelijke vernieuwing van een winkelhart is van de baan.

Naast de noodzakelijke bezuinigingen voeren gemeenten eveneens een lokale lastenverzwaring door die direct wordt gevoeld door ondernemers en inwoners. Een inventarisatie onder onze gemeenten maakt duidelijk dat iedere Overijsselse gemeente een OZB verhoging doorvoert. Eenmalige verhogingen voor 2020 tussen de 2,1 en 25 % zijn realiteit. Tegelijkertijd wordt de OZB meerjarig met 10 % en 25 % verhoogd in sommige hard geraakte gemeenten.

Vijf Overijsselse gemeenten kennen OZB verhogingen van meer dan 20 %, met een uitschieter van een netto OZB stijging van 50% voor bedrijven en het verenigingsleven. De OZB stijging in bijvoorbeeld de gemeente Hellendoorn kent een structureel karakter van 25 % en in de gemeente Kampen wordt de OZB niet-woningen verhoogd met een extra 34 %.

Wetende dat aan de andere kant de subsidieplafonds in tal van gemeenten verlaagd wordt. Daarnaast worden parkeertarieven en toeristenbelasting aanzienlijk verhoogd. Het niveau van de lokale belastingdruk is bij verschillende gemeenten flink hoger dan het landelijk gemiddelde.

Bijlage 2 – Verzendlijst

Deze brief is verzonden aan:

- ✓ de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties
- ✓ de Minister van Financiën
- ✓ de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- ✓ de Minister van Economische Zaken

- ✓ de fractievoorzitters in de Tweede Kamer

Een afschrift van deze brief is verzonden aan:

- ✓ *de voorzitter van VNG, de heer J. van Zanen*
- ✓ *de directie van VNG, mevrouw J. Kriens en de heer P. Jeroense*
- ✓ *de 25 Overijsselse colleges van Burgemeester en wethouders*
- ✓ *de 25 Overijsselse griffiers*
- ✓ *de deelnemers van het platform Financieel en Sociaal Domein van VNG Overijssel*
- ✓ *Commissaris der Koning, de heer A.P. Heidema*
- ✓ *Gedeputeerde mevrouw M.T. van Haaf*
- ✓ *LTO, de heer M. Calon*
- ✓ *LTO Noord*
- ✓ *VNO NCW, de heer J. Vonhof*
- ✓ *de voorzitters (d.t.k.v. de ambtelijk secretarissen) van de provinciale afdelingen van VNG*
- ✓ *diverse contactpersonen van VNG en provincie Overijssel*
- ✓ *bestuursleden en inhoudelijk experts VNG Overijssel*